

KDYŽ TRADICE DRÍME, ANEB KE KULTURNÍ PASIVITĚ PRAŽSKÉ MĚSTSKÉ RADY NA POČÁTKU 20. STOLETÍ

Jiří Pešek

Uvažujeme-li o tradici a její roli v novodobé české kultuře, tedy hlavně o vybírání a podržování toho, co ze zisků minulosti bylo oživováno a aktualizováno pro současnost, neměli bychom pominout dva momenty: zaprvé tradice se neváže pouze na děje, činy a výkony historicky uzavřené /např. tradice husitská/, ale může znamenat kontinuitu v některé, třeba nedávno zrozené aktivitě. A zadruhé; opomíjena by neměla být ani rubová strana problému, tedy co z hodnot ještě nedávno pokládaných za prvořadé a k něčemu tradičně přináležející přestala v průběhu vývoje /někdy i krátkého/ chápat společnost nebo její představitelé za uchování a podržení hodné. Smysluplnost takového zkoumání bych chtěl doložit dvěma příklady ze svých oblíbených pražských soudních spisů počátku našeho století.

Roku 1908 se město Praha stalo dědicem rozsáhlých rittersberkovských sbírek, které Praze a jejím prostřednictvím Moderní galerii, Národnímu muzeu, Městskému muzeu i dalším institucím odkázala bývalá herečka Národního divadla Jindřiška Slavinská z Rittersberku, podivuhodná stará dáma bohatých zájmů a kontaktů. Její sbírky obrazů, kreseb, grafik, nábytku, porcelánu i knih sahaly svým původem do 18. století a zvláště v malířské části představovaly zajímavý průřez českým uměním uplynulého věku. /1/ Městská rada, galerie i muzea odpověděla v podstatě okázalým nezájmem - a to přesto, že sbírka obsahovala díla předních umělců. Po dvou letech jednání a vyčkávání, kdy souboru hrozil fyzický zánik nebo zašantročení nejlepších kusů do rukou prominentních sběratelů, odebrala galerie za 81 korun dědických poplatků 13 děl nejruznější kvality - necelou desetinu malířské sbírky. Zbytek, více než sto děl Mánesů, Purkyně, Machka či Chittussiho určili otcové města ve shodě s Moderní galerií do veřejné dražby, která proběhla v květnu 1910 na základě

nevelkých vyvolávacích cen. Podobný osud potkal i většinu ostatních sbírek, o něž obdarevané instituce většinou nejevily přílišný zájem. Ani zde přitom nešlo o předměty bezcenné.

Lhostejnost ke štědrému odkazu, jakou projevila městská rada i kulturní ústavy, zdála se nepochopitelná již tehdy - zasáhl však prakticky jen Klub Za starou Prahu - a vyrovnat se s touto skutečností nedokázali ani vzpomínající autoři různých memoárů.

Jako druhý příklad jsem zvolil historika umění Msgr. F.J. Lehnera. /2/ Tento činorodý autodidakt, osobnost spjatá stejně s organizováním dělnických spolků jako se stavbou a výzdobou tří historizujících kostelů pražských předměstí, vydavatel Methodu, Cyrilla, Otázek archeologických i nedokončených dějin českého umění, nabídl roku 1905 městu Praze částku 100 000 K a svoji rozsáhlou historickou a uměnovědnou knihovnu i sbírky pro založení „umělecko-historického ústavu a muzea“ v bývalém klášteře bl. Anežky, který měl být pro tento účel renovován a upraven. /3/ Městská rada dar odmítla. To, že Lehner později přenesl svůj majetek i plán na město Královské Vinohrady, kde však realizaci zabránila světová válka, spadá již do jiných souvislostí. /4/ Pro nás je podstatné ono odmítnutí.

V prvním případě odmítla tedy pražská městská rada dar, který se mohl stát reprezentační sbírkou, základem městské galerie /odmyslíme-li si těžko vysvětlitelnou lhostejnost Moderní galerie, kam sbírka patřila nejpřirozeněji/, v druhém případě pak obnos, kterým dárce usiloval zřídit dělné umělecko-historické pracoviště a oživit významnou památku staré Prahy. Jaký byl důvod, že se městská rada /ale i čelné kulturní instituce/ stavěla lhostejně a odmítavě ke kulturním hodnotám, které se tímto způsobem nabízely? Vždyť o pouhá dvě desetiletí dříve patřila pražská městská rada reprezentovaná osobami typu Tomáše Černého či Vojty Náprstka k iniciátorům a mecenášům české kultury.

Důvodů bylo jistě více. V neposlední řadě jmenujme změnu vkusu a uměleckého nazírání či zkoumání, které v době dokončování výzdoby Obecního domu relativizovalo řadu hodnot dob minulých či hodnot s dobami minulými spjatých. Svoji roli

hrály nedobré poměry v Moderní galerii, Městském muzeu i jinde. /5/ V Lehnerově případě snad působil i odpor mladší generace výtvarníků, uměnovědců a kulturních historiků vůči překonanému puristicky zaměřenému zkoumání tohoto badatele. V případě městské rady měl však podle mého mínění hlavní význam posun chápání sebe sama, přechod z role obrozeneckého mecenáše a kulturního činitele /jak tomu bylo v 80. letech/ do pozice asanujícího podnikatele a stranického politikáře, který v kultuře a umění vidí již daleko spíše prostředek pouhé reprezentace než cestu k realizaci cílů národního úsilí. Dobře to dokreslila slavnostní účast zástupců města na pohřbu Rittersberkové-Slavinské kontrastující s lhostejností týchž činitelů k jejímu daru.

V Lehnerově případě bylo zřejmé, že jeho dar na provedení celého záměru nestačí a že znamená spíše mecenášský impuls, centrum, k němuž by se /snad podle Hlávka vzoru/ sešly další prostředky. Snad Lehner počítal i s přispěním města. Pro městskou radu byla vidina uměleckohistorického ústavu ovšem stejnou přítěží jako představa péče o umělecké sbírky Rittersberků, a smetla proto vše rázně se stolu. Většina kulturní veřejnosti pak - z různých důvodů - sankcionovala vše mlčením. Zvláště tristně působí, poohlédneme-li se za hranice Království a srovnáme naše případy např. se situací v Krakově. Jak nejnověji ukázala zajímavá kniha J. Dybce, nebylo v tamních, v mnohém skromnějších poměrech něco podobného myslitelné. /6/

Popisované případy nebyly v Praze ojedinělé. Ve stejném smyslu vyzněla účast Srbovy městské rady na Rodinově pražské výstavě a návštěvě roku 1902 a zapomínat nelze ani na každoroční konflikty při udělování Turkovy nadace. /7/

Městská rada měla v oněch letech na starosti vedle politiky a politikaření jistě též řadu technických, stavebních, sociálních, školských či hygienických problémů a mnohé vyřešila zdárně - povědomí o tom, že k tradici práce otců města patří i skutečná péče o kulturu, však poněkud usnulo ...

POZNÁMKY

- /1/ Rozbor pozůstalostního spisu Okresního soudu Smíchov A I.396/8, popis jednání o sbírkách i nastínění obsahu obrazového souboru je provedeno J. Peškem, Poslední kapitola z dějin rittersberkovských sbírek, Documenta Pragensia V., 1984, v tisku.
- /2/ O jeho osobě F.X. Harlas, Msgr. F.J. Lehner. Slovo k jeho 70. narozeninám, Osvěta 37. 1907, s. 608-614. Nesrovnatelně kritičtěji zhodnotil jeho dílo K. Guth v nekrologu pro ČČH 20. 1914, s. 252. Oproti tomu posmrtná vzpomínka z pera K. Chytila v Almanachu ČAVU 25. 1915, s. 101-107 zabírá jeho dílo šíře a hodnotí především skutečné výkony - v kontextu doby, kdy byly prezentovány.
- /3/ Srovnej F.X. Harlas, Český umělecko-historický ústav založený od msgr. F.J. Lehnera, Osvěta 35. 1905, s. 1040-1043.
- /4/ Pozůstalostní spis Okresního soudu na Král. Vinohradech A.IV.113/14 obsahuje Lehnerovu ústní poslední vůli, která doplňuje dřívější věnování o celou pozůstalost a ukládá obci vinohradské zřídit a udržovat na Král. Vinohradech umělecko-historický ústav. Na žádost vinohradské městské rady vyhotovil pak soudní komisař, notář J. Štolba s pomocníky, mimořádně podrobný inventář pozůstalosti s detailním popisem a oceněním jednotlivých položek. Byly zinventovány Lehnerovy sbírky obrazů, reprodukcí, odlitků i originálních soch /jediná určená autorsky byla na fol. 106 „Madona od Levého - sádra“ za 6 K/, zejména však jeho rozsáhlá knihovna čítající několik tisíc svazků. Její rozpis /byť i v některých částech sumovaný - např. beletrie/ skýtá mimořádně zajímavý obraz Lehnerových zájmů a rozhledu. Nalezneme tu literaturu historickou - i nejnovější -, práce k dějinám umění a dějinám církevní hudby. Vedle knih stála v knihovně celá řada periodických publikací domácích i zahraničních. Jak celý inventář obsahující v soudním spise fol. 100-158, tak ani pouhý soupis knihovny /fol. 122-143/ není pro svůj rozsah publikovatelný. Zbývá dodat, že celkové čisté pozůstalostní jmění, které připadlo městu Královské Vinohrady, činilo 161 000 korun.
- /5/ Srovnej V. Kramář, Dnešní kulturní reakce a Moderní galerie, Praha 1927, přetištěno in: V. Kramář, O obrazech a galeriích, Praha 1983, s. 396-439. K poměrům v Městském muzeu pak alespoň V.V. Štech, V zamlženém zrcadle, Praha 1967, s. 216-226.
- /6/ J. Dybiec, Mecenate naukowy i oświatowy w Galicji 1860-1918, Ossolineum 1981.
- /7/ Srovnej H. Korbelová, Rodinova pražská výstava a jeho návštěva v Praze, Documenta Pragensia II., 1981, s. 106-124, zvl. pozn. 5., s. 122 n.